

ZAMONAVIY KASB-HUNAR TANLASHDA O'TISH DAVRI INQIROZLARINI QANDAY YENGISH MUMKIN?

Ro'ziyeva Sarvinoz Bekmurod qizi

Buxoro Viloyati G'ijduvon tumani

53-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy kasb-hunar tanlash jarayonida o'smirlik va o'tish davri inqirozlari asosiy muammo sifatida tadqiq etiladi, ularni engish yo'llari chuqur tahlil qilinadi. Kasb tanlash jarayonida mavjud psixologik va ijtimoiy to'siqlar, jamiyat va oila ta'siri, zamonaviy dunyoda kasb-hunarlarining tubdan yangilanishi, yoshlarning hayotiy strategiyalarini shakllantirishdagi muammolar ko'rib chiqiladi. Maqolada yoshlarning kasbga oid qarorlarida motivatsiyani kuchaytirish, mustaqil fikrlash va o'z-o'zini rivojlantirish usullari, kasb tanlashdagi muhit va shaxsiy xususiyatlarning ahamiyati, oila, maktab va jamiyatning o'rni, mavjud inqirozlarning psixologik ildizlari va ularni bartaraf etish mexanizmlari keng yoritiladi. Xulosa qismida zamonaviy kasb tanlashda inqirozlarni yengish uchun psixologik barqarorlik, motivatsiya, bilim, amaliy ko'mak va atrof-muhitning ijobiy ta'siri asosiy vosita sifatida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Kasb-hunar tanlash, o'tish davri, inqiroz, psixologik muammolar, motivatsiya, zamonaviy kasblar, oila ta'siri, jamiyat, mas'uliyat, maqsad.

Inson hayoti ma'nosini, istiqbolini, baxt va farovonligini belgilovchi asosiy jarayonlardan biri bu kasb-hunar tanlashdir. Xususan, har bir yosh o'z oldiga maqsadlar qo'yadi, kelajakda qanday sohada faoliyat yuritishini o'ylaydi, orzu qiladi; biroq bu orzular hamma vaqt osonlik bilan hayotga ko'chirilmaydi. Aynan mana shunday mas'uliyatli pallada, ya'ni o'tish davri deb ataluvchi o'ziga xos zamonda insonga kuchli psixologik bosim, jamiyat va oila kutgan umidlar, zamonaviy hayotning cheksiz talablari va shaxsiy qiziqishlar to'qnashuvi muammoga aylanadi. Ko'plab yoshlik orzulari, o'z yo'lini izlash va topishdagi harakatlar, ideal va reallik o'rtasidagi farq, xatolar va muvaffaqiyatsizliklardan qo'rqish, ko'nglingda tug'ilgan shubha va ishonchsizlik hissi kasb tanlashdagi inqirozlarning ildizi bo'lib xizmat qiladi. Aslida zamonaviy kasb-hunar tanlash jarayonining o'zi jamiyat taraqqiyoti, texnologiyaning jadal rivojlanishi, yangi kasb va mutaxassisliklarning paydo bo'lishi, eski sohalarning iste'moldan chiqishi bilan o'zining murakkab, ko'p qirrali va dinamik tabiati bilan ajralib turadi. O'tish davri esa yosh shaxsning dunyoqarashi shakllanishi, o'zini anglash, mustaqil fikr rivoji, ijtimoiy mavqeyining mustahkamlana boshlashi bilan bog'liq bo'lgan psixologik-insoniy bosqichdir. Bu pallada inson o'z ichki dunyosida, zamonaviy jamiyat, mehnat bozori va kelajak talablari oraliq'ida yo'nalish tanlashga

majbur bo'ladi va aynan mana shu paytda kasb-hunar tanlash inqirozi havfli burilish nuqtasiga aylanadi. Endi esa aynan shu o'tish davri inqirozlarini yengish yo'llari haqida batafsil to'xtalamiz [1].

Har qanday inqiroz, albatta, avvalo, anglash muammosidan boshlanadi. O'z "Men"ini anglash, iste'dod, qiziqishlar, real hayot talablari va ichki orzu-umidlar o'rtasidagi muvozanat har bir yoshda o'zgacha kechadi. Kimdir bolaligidan shifokor bo'lishni orzu qilsa, kimdir rassom yoki dasturchi bo'lish orzusida yetishadi, yana boshqasi iqtisodchi yoki muallim bo'lishni xohlaydi. Biroq, hamma yoshlarning orzu va imkoniyatlari bir xil emas; haqiqatdan ham ko'pchilik yoshlarni kasb tanlashda muammolar kutadi – ba'zan ota-onaning bosimi, jamiyatning qadim stereotiplari, ba'zida esa do'stlarning ta'siri sababli yosh inson o'zi istamagan kasb yoki sohani tanlashga majbur bo'ladi. Ko'p hollarda zamonaviy kasb va mutaxassisliklar haqida to'liq va haqqoniy axborot yetishmasligi, professional maslahatlar bo'lmasligi ham qiyin tanlovlarga sabab bo'ladi. Zamonaviy informatika, texnologiya, IT, dizayn, biologiya va boshqa ko'plab yangi kasblar paydo bo'layotgan bir davrda, yoshlarning har biri birini-biri ortidan quvlab ketayotgan kasb va yo'nalishlar olamida o'z o'rnini aniq topishi uchun dunyoni va o'zini chuqur anglamog'i kerak. Bu oson emas. Bir qarashda qiziqarli yoki daromadli sohani tanlash haqiqiy qoniqish bermasligi, oila yoki jamiyat uchun kerak deb tanlangan ish hayotda befarqlik va doimiy iztirob keltirishi mumkin. Aslida kasb tanlash, oddiy mehnat sohasining tanlovidan ko'ra kengroq – hayot yo'li, yashash tarzi, ma'nosan boyish, baxt manbaiga aylanishi kerak bo'lgan aziz tanlovdur [2].

Inqirozning birinchi sababi – ruhiy ishonchsizlik va o'z kuchiga shubha. Zamonaviy yoshlar, ko'plab tanlovlar va imkoniyatlar oldida hayratda, o'zini to'liq kashf qilmasdan shoshqin qaror qabul qilishadi. Muammo shundaki, bolalar va o'smirlar atrofidagi axborotlar doim ham to'g'ri yoki yetarli emas. Vaholanki, kasb olamidagi imkoniyat va ehtiyojlar har yili tubdan o'zgarib boradi. Hozirgi zamonda muvaffaqiyatli va baxtli bo'lish uchun bir vaqtning o'zida zamon bilan birga rivojlanish, yangi ko'nikmalar, bilimlar va professionallikni o'zlashtirib borish zarur. Bugunning eng zamonaviy kasblari – dasturchilik, grafik dizayn, muhandislik, robototexnika, moliyaviy tahlil, raqamli marketing va boshqa ko'plab sohalar ertaga o'z o'rnini yana-da yangi soha yoki mutaxassislikka bo'shatishi hech gap emas [3].

Kasb tanlash inqirozi ko'pincha o'ziga nisbatan past baho, jamiyat va ota-onadan mustaqil bo'lishga intilish natijasida ham paydo bo'ladi. Ko'plab ota-onalar hali bolaligidan farzandini ma'lum bir kasbga yo'naltiradi, o'z orzu va maqsadlarini unga singdirishga harakat qiladi. Bunday muhitda o'sib ulg'aygan bola ko'pincha ilgari bilmagan psixologik bosim, ruhiy noqulayliklarni his qiladi va natijada qanday sohani tanlashda mustaqil, qat'iy qaror bera olmaydi. Bunday salbiy jarayon klishi, oilada, o'quv muassasalarda, jamiyatda kasblarni tanlashda individual va hurmatli yondashuv

yo'q bo'lganda, yoshlarning ko'pchiligi bor kuch, iqtidor va orzusini to'liq namoyon qilolmaydi [4].

Bu esa kelajakda o'z kasbini yaxshi ko'rmaslik, doimiy norozilik, motivatsiyaning kuchsizlanishiga olib keladi. Inqiroz davomida yoshlarni o'z kuchiga ishonch, motivatsiyaning yetishmasligi, kelajakdan qo'rqish, xatti-harakatda beqarorlik kuzatiladi. Ko'pchilik yoshlarga o'z qiziqish va orzularini aniqlash, mustaqil qarorlar qabul qilish, zamonaviy kasb va mehnat bozori haqida haqqoniy tasavvur olish, o'zining individual imkoniyatlarini baholashga pedagogik va psixologik yordam ko'rsatilmashligi natijasida, ular hayot yo'lini noaniq, noaniq qarorlar bilan boshlab yuboradi. Endi esa, zamonaviy kasb-hunar tanlashdagi o'tish davri inqirozlarini yengish bo'yicha samarali va amaliy yo'llar haqida fikr yuritamiz. Dastlab, kasb tanlashda yoshlarning psixologik xususiyatlari va ehtiyojlarini aniqlash, hayotdagi maqsadlari, qiziqishlari va iste'dodlari bo'yicha maxsus kuzatishlar, motivatsion ishlar, test va tayanch suhbatlar tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Chunki, o'zini anglagan, iste'dod va imkoniyatini tanigan har bir yosh kasb tanlashda aniq va mustahkam qarorlar qabul qilishga qodir bo'ladi. Ikkinchidan, ustoz, murabbiy, maktab psixologi, professional maslahatchilar bilan hamkorlikda hayotiy ko'nikmalar va kasbga yo'naltiruvchi mashg'ulotlar o'tkazilishi yordam beradi. Kelajakning zamonaviy kasbiga dadil qadam tashlagan har bir yigit-qiz ertangi hayotda mustahkam o'rin, ijtimoiy baxr va professional yuksalish sari intiladi. Zamonaviy kasb tanlash jarayonida yuzaga kelgan barcha inqiroz va to'siqlar, aslida, har bir inson hayotida yangi yutuqlarga eshik ochuvchi dars va tajriba bo'lib xizmat qiladi [5].

Xulosa

Zamonaviy kasb-hunar tanlash insonga nafaqat iqtisodiy mustaqillik, balki ma'nan boy, baxtli, farovon va jamiyatga foydali bo'lish imkonini beradi. O'tish davri inqirozlari esa har bir inson hayotining ajralmas bosqichi bo'lib, uni dadillik, izlanish, erkin fikr, zamonaviy bilim, motivatsiya, oila va jamiyat ko'magidan oqilona foydalanib yengib o'tish mumkin. Kasb tanlashda o'zini anglash, orzu va iste'dodni aniqlash, zamonaviy kasblarni chuqur o'rganish, professional maqsadni shakllantirish, xatodan qo'rqmasdan harakat qilish, to'g'ri tanlov uchun har tomonlama axborot va maslahat olish eng muhimdir. Psixologik barqarorlik, qat'iyat, sabr-toqat, ijtimoiy faollik, zamon bilan hamnafas rivojlanish kasb tanlashdagi inqirozlarni yengishda ishonchli kalit bo'lib qoladi. Hayot davomida tanlangan kasbni mukammal egallash, professional darajaga chiqish, yaratish va jamiyatga xizmat qilish – har bir yigit-qiz oldidagi eng sharaflil va baxtli vazifadir. Zamonaviy kasb-hunar tanlashda yuzaga chiqayotgan barcha inqirozlarni yengib o'tgan avlod, kelajagining boy va farovon asosiga aylanadi. Shuning uchun har bir yosh, ota-ona, o'qituvchi va jamiyat birgalikda kasb tanlashning baxt sari yetaklovchi omil ekanini chuqur anglab, zamonaviy bilim, mustahkam irodani o'ziga mezon qilib olishi – mustahkam kelajak kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahrorova Sh.S. Yoshlar va kasb tanlash muammolari. Ma'naviyat nashriyoti, Toshkent, 2021.
2. Ahmedov M.Q., Karimova N.G. Kasbiy tanlash psixologiyasi. FAN nashriyoti, Toshkent, 2019.
3. Rustamova N. Kasb. Tanlov. Hayot. Yangi asr avlodi nashriyoti, Toshkent, 2020.
4. Sharipova S.A. Kasbga yo'naltirish pedagogikasi. O'qituvchi nashriyoti, Toshkent, 2018.
5. Abdullayeva D.S. Kasbiy orientatsiya va psixologik moslashuv. Ilm Ziyo nashriyoti, Toshkent, 2017.
6. Muhammadjonova N.Yu. Zamonaviy kasb tanlash asoslari. Yangi asr avlodi nashriyoti, Toshkent, 2021.
7. Jumayev I.T. Kasb tanlash va kasbiy sezgi. Fan va texnologiya nashriyoti, Toshkent, 2022.